К октябрю 1917 года общественные исполнительные комитеты были фактически вытеснены с политического поля. Основная борьба за власть развернулась между губернскими и уездными комиссарами с одной стороны и советами с другой.

1. 18 июля 1917 г. // Буржуазия и помещики в 1917 г.: частные совещания членов Государственной думы / под ред. А.К. Дрезена. – Москва-Ленинград : Партийное издательство, 1932. – С. 192–230.
2. Булдаков, В.П. От комитетов общественной безопасности к муниципалитетам / В.П. Булдаков // Российская революция 1917 года: власть общество культура: в 2 т. Т.2. – Москва, 2017. – Раздел VII – Гл. 3.1. – С. 97–114.
3. Временный общественный комитет г. Минска // Вестник Комитета Западного фронта. – 1917. – 6 марта. – №266. – С. 5.
4. Герасименко, Г.А. Народ и власть (1917 год) / Г.А. Герасименко. – Москва : «Воскресенье», 1995. – 288 с.
5. Герасименко, Г.А. Общественные исполнительные комитеты в революции 1917 года / Г.А. Герасименко // 1917 год в судьбах России и мира. Февральская революция: от новых источников к новому осмыслению / отв. ред. П.В. Волобуев. – Москва : институт Российской истории РАН, 1997. – 400 с. – С. 145–159.
6. Заседание городской Думы // Вестник Комитета Западного фронта. – 1917. – 6 марта. – №269. – С. 5.
7. Кабытова, Н.Н. Власть и общество российской провинции в революции 1917 года: учебное пособие / Кабытова, Н. Н. – Самара : издательство «Самарский университет», 2002. – 324 с.
8. Ленин, В.И. Своеобразное двоевластие и его классовое значение / В.И. Ленин // Задачи пролетариата в нашей революции // Полное собрание сочинений: в 55 т. – Москва, 1974. – Т. 31. – С. 200–207.
9. Март – май 1917 г. // Красный архив. – 1926. – Т. 2 (15). – С. 30–60.
10. Местная хроника // Известия Дисненского уездного временного исполнительного комитета. – 1917. – 21 марта. – №2. – С. 1.
11. Николаев, А.Б. Янчевский Виктор Осипович // Государственная дума Российской империи: 1906–1917: энциклопедия / науч. ред.: Б.Ю. Иванов, А.А. Комзолова, И.С. Ряховская. – Москва, 2008. – С. 725.
12. Образование временного городского общественного комитета в городе Витебске // Витебский Вестник. – 1917. №55. – 9 марта. – С. 2.
13. От витебского городского общественного комитета к населению города Витебска // Витебский Вестник. – 1917. №54. – 8 марта. – С. 2.
14. Приказы Главнокомандующего армиями Западного фронта // Вестник Комитета Западного фронта. – 1917. – 5 марта. – №265. – С. 2.
15. Протокол общего собрания беженцев Гродненской губернии, проживающих в городе Калуге и Калужской губернии // ГАРФ. – Ф. 1788. Оп. 2. Д. 92. – Лл. 10, 10 а, 13, 13 об, 16, 17, 17об.
16. Старцев, В.И. Внутренняя политика Временного правительства первого состава / В.И. Старцев. Ленинград : Наука, Ленинградское отделение, 1980. – 256 с.
17. Телеграмма Витебскому губернскому комиссару из Полоцкого уезда // НИАБ. – Ф. 3445. Оп. 1. Д. 2. Л. 409.
18. Экстренное заседание городской Думы (4 марта) // Могилевский Вестник. – 1917. №55. – 7 марта. – С. 5.

СТЫХІЙНЫ ВЫСТУП ЧЫРВОНААРМЕЙЦАЎ СЕННЕНСКАГА І СТАЙКАЎСКАГА ПАЛКОЎ У ЖНІЎНІ 1918 г. НА СЕННЕНШЧЫНЕ

А.В. Бараноўскі

Стыхійны выступ чырвонаармейцаў Сенненскага і Стайкаўскага палкоў у савецкай гістарыяграфіі называўся “Паўстаннем левых эсэраў у Сянно” або “Леваэсэраўскім мецяжом у Сянно” Падзеі тых дзён падаваліся гісторыкамі, як адно з вялікіх антыбальшавіцкіх выступленняў, падрыхтаваных левымі эсэрамі [8, с. 230]. Сучасныя беларускія даследчыкі ў асноўным прытрымліваюцца савецкай ацэнкі падзей [7, с. 86], аднак з’явіўся і іншы пункт гледжання. Так, беларускі гісторык, палітолаг і публіцыст Вадзім Гігін лічыць, што ў Сянно адбыўся стыхійны выступ чырвонаармейцаў, да якога кіраўніцтва левых эсэраў не мела адносін [3, с. 106–113].

Сітуацыя ў Сянно ў ліпені 1918 г. была даволі складанай. Дэмаркацыйная лінія, што падзяляла нямецкія і расійскія войскі, праходзіла ўсяго ў дзесяці кіламетрах ад горада. Яе ахоўвалі Сенненскі (2-і Смаленскі) і Стайкаўскі палкі.

Репозиторий ВГУ

Сенненскі павятовы камітэт складаўся пераважна з эсэраў. Яшчэ да забойства нямецкага пасла Мірбаха мясцовыя эсэры спрабавалі сарваць Брэсцкі мір. Па ўказанні мясцовага партыйнага камітэта левых эсэраў салдаты Сенненскага палка (якім камандаваў Дзмітрый Прышчэпаў, у будучым народны камісар земляробства БССР) узялі ў палон і расстралялі пяць нямецкіх салдат. Арганізатары правакацыі разлічвалі, што дадзены інцыдэнт выкліча ўзброены канфлікт і зрыў Брэсцкага міру, аднак гэтага не адбылося.

Больш за тое, шаснаццаць чалавек, у тым ліку і мясцовыя кіраўнікі левых эсэраў, былі арыштаваны і адпраўлены ў Маскву для надання суду. Бальшавікі спрабавалі змяніць склад мясцовага Савета і выканкама, аднак Сенненскі павятовы з'езд падтрымаў левых эсэраў і выказаў ім давер пры фарміраванні выканаўчага камітэта. Дэ-юрэ ад пасады быў адхілены і Д. Прышчэпаў, аднак дэ-факта ён працягваў камандаваць Сенненскім палком [1, с. 97].

6 ліпеня 1918 г. у Маскве быў забіты пасол нямецкага кайзера граф Мірбах. Змоўшчыкі спадзяваліся, што Германская імперыя абвесціць вайну Савецкай рэспубліцы, разгроміць Чырвоную Армію і такім чынам, у Расіі з'явіцца новы ўрад.У павятовай газеце "Известия исполкома" быў апублікаваны зварот Заходняга абкама ПЛСР, Сенненскага камітэта левых эсэраў і павятовага прафсаюза рабочых і служачых з асуджэннем забойства Мірбаха і дзеянняў бальшавікоў супраць ЦК ПЛСР [3, с. 112].

Па ўказанні кіраўніцтва Віцебскай губерні і ваеннага савета 5 жніўня 1918 г. у Сянно выехалі новы камандзір і камісар Сенненскага палка.Аднак, прыступіць да выканання сваіх абавязкаў яны не змаглі. У палках быў атрыманы загад аб адпраўленні на Усходні фронт. Менавіта з-за гэтага 8 жніўня пачаўся стыхійны выступ чырвонаармейцаў.Падраздзяленні Сенненскага палка пакінулі дэмаркацыйную лінію і пачалі рухацца у павятовы горад. На падаўленне выступу з Оршы ў Сянно быў адпраўлены атрад В.П. Даубе, сфарміраваны з віцебскіх частак [1, с. 99].

Паміж чыгуначнай станцыяй Багушэўская і горадам Сянно атрад Даубе быў сустрэты паўсталым палком. Пачаліся перамовы, якія не прывялі да якіх-небудзь вынікаў. Полк адмовіўся скласці зброю і вярнуцца ў казармы.Ноччу чырвонаармейцы Сенненскага палка, спалохаўшыся чутак пра прыбыццё артылерыі і ўбачыўшы на шашы вялікі бронеаўтамабіль, адышлі да Сянно. Раніцай 9 жніўня атрад Даубе заняў горад і раззброіў частку салдат.

Бліжэй да паловы дня паўсталыя згрупавалі свае сілы і пачалі наступ на горад. Адзінай сілай, якой яны баяліся, быў бранявік, але ён упаў у канаву і бяздзейнічаў. Падраздзяленні палка акружылі, а затым занялі Сянно.

Ночу на дапамогу В.П. Даубе падышоў 1-ы Латышскі кавалерыйскі полк. На наступную раніцу яго падраздзяленні, не сустрэўшы супраціву, увайшлі ў горад, які да таго часу паўстанцы ўжо пакінулі. Сенненскі і Стайкаўскі палкі адступілі на занятую немцамі тэрыторыю, аднак на тую нязначную частку, якую ў верасні 1918 г. планавалася перадаць савецкаму боку. Немцы кінулі супраць палкоў значныя сілы. Пад іх націскам палкі зноў адступілі за дэмаркацыйную лінію, дзе і былі раззброены [3, с. 112].

На гэтым стыхійны выступ скончыўся. Бальшавікі рэарганізавалі павятовы выканкам, паставіўшы яго пад поўны свой кантроль.Шэраг арганізатараў паўстання быў аддадзены пад суд рэвалюцыйнага трыбунала. Старшыня Сенненскага павятовага выканкама Ягор Закрэўскі, сакратар выканкама Сцяпан Будкевіч (левыя эсэры), а таксама дэ-факта камандзір Сенненскага палка Дзмітрый Прышчэпаў былі абвешчаны па-за законам. Меркавалася затрымаць іх і даставіць у Віцебск [4, арк. 424].

Ёсць некалькі пунктаў гледжання, адносна ролі Дзмітрыя Прышчэпава ў стыхійным выступу чырвонаармейцаў. Паводле першай, Д. Прышчэпаў быў адным з актыўных арганізатараў і ўдзельнікаў выступу. Паводле другой, ён быў хутчэй сведкам, чым удзельнікам.

На наш погляд, больш праўдападобна, выглядае другі пункт гледжання. Так судзіць прымушаюць наступныя факты: па-першае, Прышчэпаў фармальна з мая 1917 г. з'яўляўся членам РСДРП(б), а таксама намеснікам старшыні фракцыі бальшавікоў у Сенненскім павятовым выканкаме і на з'ездзе Саветаў[5, арк. 1]; па-другое, ён неаднаразова слаў

Рэпазіторый БДУ

тэлеграмы ў Аблвыканкамзах і Паўночна-Заходні камітэт РКП(б), у якіх скардзіўся на засілле левых эсэраў у павеце і прасіў даслаць добрых выступоўцаў для агітацыі [3, с. 112]; па-трэцяе, у Дзяржаўным архіве Віцебскай вобласці захоўваецца асабістая справа Д.Ф. Прышчэпава, якая часткова была апублікавана ў зборніку дакументаў “Витебская губерния: политические портреты в документах и материалах. 1917–1924 гг.” [2], у ёй змяшчаецца рукапіснае тлумачэнне Прышчэпава пра жнівеньскія падзеі 1918 года ў Сянно. Ён піша, што ніколі нез’яўляўся членам партыі эсэраў, на павятовым з’ездзе Саветаў быў супраць выступу, аднак“некоторые крестьяне заявили, что мы шкурничаем я на съезде заявил, что считаю абсурдным наступление, но чтобы на деле доказать, что шкурничества нет, я сам буду в рядах восставших” [5, арк. 3–4].

Такім чынам, Д.Ф. Прышчэпаў, не з’яўляўся арганізатарам выступу, ён толькі далучыўся да паўстанцаў пад ціскам сялян, паколькі і сам быў сынам селяніна. Інакш ЧК па Віцебскай губерні пасля разгляду справы аб падзеях у Сянно не прызнала б яго невінаватым і не вызваліла б ад арышту.

На падставевышэй згаданага можна зрабіць выснову аб тым, што ў Сянно адбыўся стыхійны выступ чырвонаармейцаў, да якога кіраўніцтва левых эсэраў не мела месца. Паўсталыя з ліку чырвонаармейцаў не спрабавалі выкарыстоўваць лозунгі і назву партыі левых сацыялістаў-рэвалюцыянераў у сваіх мэтах. В.П. Даубе ўспамінаў: “Сенненское восстание обращает на себя внимание тем, что эсеры не выбросили здесь почти ни каких лозунгов, за исключением “Долой Брест!” [6].

Пераход палкоў на акупаваную тэрыторыю, з мэтай зрыву Брэсцкага міру здаецца неpraўдападобным, бо Сенненскі і Стайкаўскі палкі спадчатку адступілі ў бок Сянно, і толькі ў выніку дзейнасці атрада В.П. Даубе і 1-га Латышскага кавалерыйскага палка паўстанцы адступілі на нязначную частку, занятую немцамі, якую ў верасні 1918 г. планавалася перадаць савецкаму боку. Нямецкае камандаванне не паддалося на правакацыю, а толькі адсунула мяцежнікаў за дэмаркацыйную лінію.Удзел радавых членаў партыі левых эсэраў у выступе даўмагчымасць бальшавікам разграміць левых эсэраў у Сенненскім павеце.

1. Бандарэвіч, В.В. Экскурсія да вытокаў горада Сянно: краязнаўчыя нарысы / В.В. Бандарэвіч. – Мінск: Літаратура і мастацтва, 2008. – 168 с.
2. Витебская губерния: политические портреты в документах и материалах. 1917–1924 гг. – Витебск: Витебская областная типография, 2016. – 256 с.
3. Гігін, В.Ф. Парадоксы рэвалюцыі. Штоадбылося ў Оршы і Сянно ў жніўні 1918 года? / В.Ф. Гігін // Беларуская думка. – 2015. – №10. – С. 106–113.
4. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДАВВ). – Ф. 1821. Воп. 1. Спр.7.
5. ДАВВ. – Ф. 9. Воп. 6. Спр. 2268.
6. Даубе, В.П.Ликвидация левоэсеровских восстаний в Орше и Сенно // Голас Сенненшчыны. – 1993. – 9 октября – С. 4.
7. История Беларуси : учеб.пособие для студентов учреждений, обеспечивающих получение высш. образования. В 2 ч. Ч. 2 / Я.И. Трещенок, А.А. Воробьев, Н.М. Пурышева, М.И. Матюшевская; под ред. Я.И. Трещенка. – Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2005. – 310 с.
8. Почанин, С.З. Историей обреченные / С.З. Почанин. – Мн.: Беларусь, 1977. – 286 с.

НОЯБРЬ 1918 ГОДА: ПРАЗДНОВАНИЕ ГОДОВЩИНЫ ОКТЯБРЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ В УСЛОВИЯХ МОБИЛИЗАЦИИ

Т.В. Котович

Красная годовщина – а именно так назывался праздник 7 ноября 1918 года и газета, изданная специально к этой празднику, выпущенная Губвоенкоматом – это особенная страница в истории Витебска. Во-первых, в это время Витебск был прифронтовым

Репозиторий ВГУ